

SLOVENEVIJA

Uredništvo: Ljubljana, Tyrševa cesta št. 17

Naročnina četrtletno 15 din

za pol leta 30 din

za vse leto 60 din

Posamezne številke 1,50 din

V z a m e j s t v o celoletna naročnina 90 din

Ljubljana, 20. oktobra 1959.

Upravištvo: Ljubljana, Tyrševa cesta št. 17

Poštočerkovni račun:

Ljubljana št. 16.176

Rokopisov ne vračamo

Oglasi po tarifu

Tiska Zadržna tiskarna (M. Blejec) v Ljubljani

Dvajset let naše univerze

Dvajset let poteka pravkar od tistega pomembnega dogajanja v našem narodnem življenju, ko so se prvič odpirala vrata naše slovenske univerze. Potem ko je »Vseučiliška komisija«, ki je takoj izza prevrata, od decembra 1918, vodila vsa pripravljala dela za ustanovitev univerze, v glavnem že vzorno izvršila svojo težko, pa tako lepo nalogo, je narodno zastopstvo v Belgradu 16. julija 1919 soglasno sprejelo zakon o ustanovitvi ljubljanske univerze. Dne 31. avgusta 1919 so bili imenovani prvi profesorji vseh fakultet; 18. septembra so se ti sestali in prevzeli posle od Vseučiliške komisije, 12. novembra je bil izvoljen za prvega rektorja prof. Plemelj, posamezne fakultete so izbrale prve dekane in prodekane, od 15. do konca novembra so bila prva vpisovanja, izvemši na juridični fakulteti. Ta je začela delovati šele v naslednjem letnem semestru, ker so bili prvi imenovani profesorji Pitamic, Vošnjak in Žolger še zaposleni pri pariški mirovni konferenci.

Tako se je torej prav pred dvajsetimi leti uresničil stoletni sen, ki so ga sanjali naši najidealnejši možje. Kajti sanje, le sanje so se zdele te želje malega zatiranega naroda. Pomislimo: nekaj desetletij pred tem uresničenjem si je priboril naš narod šele slovenske ljudske šole; eno leto prej ni še imel niti ene popolne državne slovenske gimnazije; javni uradi so mu v svojem občevarstvu vsiljevali povsod, kjer so mu le mogli, še tujščino, v notranjem poslovanju pa je bilo strogo prepovedano posluževati se slovenščine. Splošno so zastopali naši narodni nasprotniki mnenje, da naš jezik še ni dosegel za znanstveno rabo potrebne razvojne stopnje. Naši možje — izvzemši le malo številno srečnih izjem — v neugodnih razmerah, vklenjeni v trdo praktično poklicno delo, niso mogli dokazati znanstvene usposobljenosti. Zato je bilo dvomljivo v lastnih vrstah na pretek. Fran Šuklje, ki se sicer že izza dijaških let ni navduševal za slovensko univerzo, je v svojih znamenitih, danes zopet aktualnih člankih »V zaželeni deželi« zaklical še oktobra 1918 kar naravnost: »Odnahajmo Slovenci vsaj začasno od svoje slovenske univerze«. Priporočal je naslonitev na zagrebško; tukaj naj bi se uredila tudi slovenska predavanja. To zamisel je začetkoma po prevratu izvajala celo »Vseučiliška komisija« v Ljubljani. Nekateri dosednji profesorji in docenti so bili njeni glavni zagovorniki. K sreči so se v Zagrebu takoj pokazale tolike težkoče, videti je bilo tako malo dobre volje, da je ta zamisel propadla. Možje, ki so že takoj v začetku delali le za univerzo v Ljubljani, so mogli doslej nemoteno svojo namero izvršiti. Idealni in v tem delu neutrudni dr. D. Majaron je vse do potankosti pripravil. Dr. Mihajlo Rostohar in dr. Fran Ramovš pa sta mu bila najzvestejša pomočnika. Dr. Pavel Grošelj je podžigal s svojo ognjevitostjo besedo pri posvetovanjih in v člankih. V največjo podporo pa je bil komisiji energični in za stvar ves zavzeti poverjenik dr. Karel Verstovšek, ki je že novembra 1918 izjavil:

»Če takoj ne začnemo, je (se. univerze) nikoli ne bomo imeli.« In prav je imel.

Ko se je začela aprila 1919 prosvetna uprava v Belgradu — še danes ne vemo, pod čigavim vplivom — naenkrat izmikati in tolažiti s poznejšimi boljimi časi, so bile razmere slovenskega dijaštva in slovenskih znanstvenikov, ki so jih druge države odslovile, obupne. Takrat so pa tudi priprave »Vseučiliške komisije« že toliko dozele, da je mogla predložiti natančen načrt organizacije univerze v stvarnem in osebnem pogledu. Ko ga je še predsednik dr. Majaron 26. junija 1919 osebno tolmačil prosvetnemu ministru Davidoviču, je ta pod vtiskom storjenega dela takoj pritril ustanovitvi, rekoč, da vidi, da so bili na delu pravi organizatorji in da jim zato mirno prepušča podrobno organizacijo. Vse drugo, kar

je še sledilo, so bile le še potrebne zakonite oblikovitosti.

Pogumno in samozaupno složno delo nesebičnih naših mož, storjeno v pravem času, je rodilo najlepše uspehe. Uresničili so dolgoletno prizadevanje in postavili krono našemu prosvetnemu delu.

Sedaj po dvajsetih letih obstoja univerze je upravičeno vprašanje, ali je izpolnila tiste nade, ki so jih gojili nele njeni ustanovitelji, marveč resnično ves naš narod.

Če hočemo biti pravični, moramo priznati, da je uresničila univerza upravičena naša pričakovanja; še več, da se je mnogo lepše razvila, kakor so upali največji optimisti.

Stotine slušateljev naše univerze vseh strok: bogoslovci, filozofi, juristi, inženirji in zdravniki, ne manj podkovani kakor njihovi na tujih univerzah izobraževani starejši tovariši, zavzemajo danes častno že večino mest v akademskih poklicih.

Cvete pa tudi tiho in vztrajno znanstveno delo na vseh fakultetah. O tem ne pričajo le lepa samostojna znanstvena dela, marveč tudi znanstveni časopisi in zborniki vseh strok, ki izhajajo izza ustanovitve univerze. Naš slovenski jezik ne dela nobenih težav v znanstvenem delu; čudovito je napredoval in se izoblikoval. Znanstveno delo na univerzi izpričujejo tudi mladi znanstveniki, ki na vseh fakultetah stopajo že na mesta svojih učiteljev ali vsaj njim ob stran kot njihovi bodoči nasledniki, vzgojeni na domači univerzi. Tako nam je naša univerza res naše najvišje učilišče in znanstveno kulturno središče. Mirno jo moremo postaviti po njenem delu in uspehih ob stran zagrebški in belgrajski posestrimi in tudi marsikateri tuji univerzi.

Izidor Kostrun:

Pred novim koledarjem

(Nadaljevanje.)

Sobota, 9. 10. 1957. — »Jutro« si v beležki »Programi in programi« razbija glavo zaradi resolucije občnega zbora »Prosvetne zveze« in trdi, da so isti ljudje sočasno za slovenstvo in za politični cilj državnega in narodnega unitarizma, sočasno proti komunizmu ter za demokracijo in za korporacijski sestav. Z ozirom na to pravi, da močno dvomi, da bi se moglo ljudstvo na tako neodkritih osnovah vzgojiti k moštosti in značajnosti. — »Slovenec« ugiba »kako in o čem so se sporazumeli« in sklene, da so se sporazumeli samo o tem, da pride belgrajska združena opozicija namesto Stojadinovića na vlado, kar zavija »vse drugo v gosto meglo«. V tem smislu zabeleži tudi odmeve po državi. — Dr. Stojadinović da objaviti manifest, da se zakonski načrt o konkordatu ne bo izročil senatu v razpravo. »Slovenec« dostavlja k temu, da je dr. Stojadinović dvignil in odnesel pisemce pred narodno zastopstvo tako, kakor vesten pismonoša raznaša pisma iz poštnega zaboja do odprave. Sprejem predloženega pisemca pa ni bil sijajen. Pred to okolnostjo je bila dolžnost predsednika vlade, da pisemce tja vrne, kjer ga je vzel.

Nedelja, 10. 10. 1957. — »Jutro« beleži nezadovoljnost »Samouprave« s pisavo belgrajskih dnevnikov (z izjemo »Vremena«, seveda). Ti dnevniki namreč zamolčujejo vse uspehe Stojadinovićeve vlade in ne podpirajo niti nacionalnih in patriotičnih ukrepov JRZ, zato pa posvečajo cele strani razgovorom združene opozicije z dr. Mačkom, torej delovanju, ki je vse prej kakor pa konstruktivno in koristno za narod in državo. V polemiki z dr. Tartaglio ugotavlja »Jutro«, da nima Peter Živković prav nobenih fašističnih ambicij in da je v svojem bistvu zelo demokratično orientiran mož. Zato je dr. Tartaglia Petra Živkovića, čigar

Tega uspeha se moremo tembolj veseliti, ker smo ga dosegli po večini z domačimi znanstvenimi močmi. Moremo ga pa tembolj ceniti, ker mladi univerzi ni bilo z rožicami poslano.

V centrali ni našla vedno potrebno razumevanje; pa tudi doma so jo nekateri kratkovidneži pisano gledali, ker niso našli v njej vedno politične podpore.

Nastanjena je še danes skoraj izključno v telnih, svojemu namenu malo ustrezajočih prostorih, oskrbljena le z najskromnejšimi nezadostnimi sredstvi.

Prvih petnajst let so znanstveno delo ovirale še vedne grožnje z odpravo sedaj ene, sedaj druge fakultete ali celo več fakultet. Šele zadnjih pet let je zavel prijaznejši veter. Skušalo se je vsaj nekoliko popraviti, kar se je prej zagrešilo. Dvignila se je univerzitetna knjižnica, dvigata se kemični in strojni institut; manjka pa še mnogo, mnogo, kar se pri drugih univerzah samo po sebi razume. Seveda manjka še tudi mnogo v notranji ureditvi nekaterih fakultet.

Brez ozira na narodni in prosvetni moment pa se nam zdi, da se posebno slabo zavedamo, kaj nam je univerza v gospodarskem pogledu. Kako bi mogli po večini gospodarsko šibki Slovenci brez ljubljanske univerze nuditi svojim otrokom za akademske poklice potrebno izobrazbo! In še to: Kaj bi bila naša Ljubljana danes brez univerze! Najbolje se moremo zavedati njenega vsestranskega pomena za naš narod, če se potrudimo predstavljati si, kaj bi bili brez nje in kako bi bilo, ko bi več ne bila.

Z veseljem zato pozdravljamo ob dvajsetletnici našo Almo Mater.

Spominjamo pa ves naš narod besed, s katerimi jo je ob ustanovitvi vpeljal njen oče, dr. D. Majaron, da »jo moramo v imenu kulture in naše bodočnosti pozdravljati kot ljubo, nadobudno in srečonosno nevesto sedaj in jo kot tako spoštovati in gojiti vsekdar!«

primorski ban je bil, zapustil. — (Ta beležka je politično važna, ker »Jutro« tudi drugače rado napada tiste, ki so imeli leta 1929, o Petru Živkoviču in njegovi vladi od začetka njegove današnje mnenje, a so zmoto spoznali in jo priznali in — se po spoznanju ravna.) — V Št. Janžu na Dolenjskem se vrši prosvetno zborovanje v spomin smrti dr. Janeza Kreka, ki je tamkaj umrl. Kakor bo poročal »Slovenec« jutri, se je posrečilo prirediteljem pridobiti za ta tabor tri najbolj elitne govornike prosvetnih taborov, ministra dr. Miho Kreka, urednika Franceta Tersegla in ravnatelja Zadržne zveze dr. Jožo Basaja. Minister dr. Krek je posvetil svoj govor na tem zborovanju spominu marsejske tragedije. Govor ministra je bil podan retorično dovršeno in prepričevalno in je sproščal znova in znova viharje navdušenja. — »Slovenec« objavlja iz posebne izdaje »Hrvatskega dnevnika« besedilo sporazuma z dne 8. oktobra 1957, iz brzojava Avale pa »vitiške, ki so jih pri Avali mogli zbrati v belgrajskih političnih krogih izven združene opozicije«. Ti krogi menijo, da je posebno nevarna določba, po kateri bi mogla večina slovenskih poslancev preprečiti sprejem ustave, za katero bi sicer glasovala večina ostalih poslancev. Tak sporazum je po mišljenju vlade dr. Stojadinovića povsem neresen in neizvedljiv. — »Jutro« omenja isto poročilo brez navedbe, odkod je.

Torek, 12. 10. 1957. — »Slovenec« poroča v »domačih odmevih« o ustanovnem občnem zboru »Zbora« v Kranju, po katerem so bili prostori pred Narodnim domom prizorišče pretepev zaradi tega, ker nimajo svojih band samo kapitalisti in židje, temveč tudi »Zbor« — »Slovenec« se v istih odmevih spopade tudi s »Slovenskim narodom«, ki je oznamoval Hlinkovo glasilo

»Slovak« kot »klerikalni ‚Slovak‘ in Hitlerjev organ«, v posebnem brzojavu iz Beograda pa naničuje nadaljnje vtiske »k sporazumu«. Poleg neaktne izbire dneva za objavo sporazuma je gotovo (in to je splošno mišljenje in prepričanje!), da je ta »nepremišljeni sporazum« samo okrepitev položaja sedanje vlade dr. Stojadinovića in njegovih prijateljev, katera nastopa vedno z jasnimi in realnim programom.

Sreda, 15. 10. 1957. — »Slovenec« nadaljuje z objavami vtiskov in mišljenja o sporazumu in navaja pisavo »Vremena« in »Samouprave«. Slednja je objavila uvodnik »Državo na boben«. Nadalje poroča iz Beograda, da je sprožila objava sporazuma plaz ogorčenja v srbskih krajih, kjer se vršijo zaradi tega protestna zborovanja. Občinski odbor v Banjaluki je že slovesno protestiral proti sporazumu. — »Jutro« beleži pisavo »Samouprave« in »Slovenca« kot njih ostre napade na združeno opozicijo.

Četrtek, 14. 10. 1957. — »Slovenec« poroča v uvodniku o podaljšanju prijateljske pogodbe s Francijo do 1. 12. 1942, s čimer je dr. Milan Stojadinović spet znova dokazal svojo daljnovidno politiko, in glosira ponovno sporazum kot povsem nezrelo delo. V notranjosti Srbije imajo razna narodno-obrambna društva, kulturna društva, politične organizacije JRZ in občinski odbori zborovanja, s katerih se razpošiljajo protestne resolucije proti sporazumu. »Jutro« poroča, da stoje glasila JRZ v zvezi s sklepom sporazuma »v obrambi narodne edinosti«, in beleži namero, da se k protestom srbskih mest pridružijo tudi mestni sveti v Ljubljani, Mariboru, Celju in Ptuj, kakor tudi modrovanja »Domoljuba«, iz katerih sledi, da prehaja tedensko glasilo JRZ molče čez sporazum. Še več, »Domoljub« piše med drugim: »Gorje stranki, kjer obledijo načela in postane voditelj stranke vse. Slovenski narod se ni boril za to, da bi bil na vrhu dr. Sušteršič, dr. Krek, dr. Korošec ali kdor koli, temveč da bi zmagala načela SLS. V vsaki veliki stranki se lahko dogodi, da priplava na površje oseba, ki ni vredna ljudskega zaupanja. V takem primeru je edino dosledno, če se taka oseba nemudoma nažene.«

»Petek«, 16. 10. 1957. — »Slovenski narod« ima »politični obzornik«, ki pravi v zvezi s stališčem dr. Kukovca nasproti sporazumu, da je »od resnega do smešnega samo en korak«, ker je dr. Kukovec pohvalil sporazum, »proti kateremu protestira ves srbski del našega naroda«. In »Daleč smo prišli, ko dovolimo, da imajo na univerzi ‚slovenski klub‘, ki se ukvarja celo z zunanjo politiko.« »Slovenec« ima poleg nekaterih vesti iz Barcelone tudi brzojav iz Beograda pod napisom »Stari Aca Stanojević odpira oči, JNS na preži — kakor vedno«. V tem brzojavu zatrjuje, da je v JNS organizacijah zavrelo, tako da so začeli dvigati glave nepomirljivi elementi, Hrvati in Slovenci, kakor Jovo Banjanin, Juraj Demetrović, Ante Kovač, dr. Kramer in Janez Pucelj, ki spet zagovarjajo režim močne roke proti dr. Mačkoveu gibanju. — Iz Beograda odputuje minister dr. M. Krek, da bo govoril jutri na shodu JRZ v Kamniku, iz Francije pa se vrača domov dr. Milan Stojadinović. Njegovi obiski so povsod napravili, kakor poroča »Slovenec«, najboljši vtisk.

Nedelja, 17. 10. 1957. — Iz Beograda poroča

»Slovenec«, da gleda JRZ na sporazum trezno in mirno kljub dvojni igri Jns-arjev, ki v Beogradu obsojajo sporazum, v Ljubljani pa niso — z izjemo »Slovenskega naroda« — niti z eno besedo obsodili sporazuma, kakor bi bilo to morali storiti. »Jutro« se v uvodniku spominja stoletnice rojstva Mihe Vošnjaka in omenja s tem v zvezi novo uredbo o hranilnicah, ki se pripravljajo in po kateri hranilnice ne bodo mogle več izvrševati svojega dela. — Shoda JRZ v Kamniku se udeleži 5000 ljudi, mož in fantov, katerim govori dr. Miha Krek o sporazumu in jim pravi med drugim po poročilu, ki ga bomo brali jutri v »Ponedeljskem Slovcu«: Prah, ki se je dvignil zaradi sporazuma, se polagoma polega, in hrvaške in srbske reke tečejo mirno naprej. Ker Slovenci pri sporazumu nismo sodelovali, smo sposobni, da najbolj stvarno ocenimo, kaj je na njem. V tem oziru pa pravimo: 1. srbske opozicionalne stranke ne predstavljajo srbskega naroda, ker nimajo večine, kakor so zgovorno dokazale zadnje občinske volitve. Ta okolnost spravlja podstave sporazuma ob veljavo; 2. gospodje od opozicije pozabljajo na osnovno vodilo realne politike, da se ustava pred polnoletnostjo kralja ne sme spremeniti. Tako dolgo se ustava ne bo spremenila, to je tako gotovo kot amen v očenašu; 3. sporazum ni noben sporazum o notranji ureditvi države. Hr-

Jože:

Slovenci v banovini Hrvaški

(Dopis.)

Že 19. maja 1959 sem v »Sloveniji« obljubil, da bom preštel vse Slovence na Hrvaškem in da bom na podlagi teh izsledkov dognal, kakšno dolžnost imajo Slovenci na Hrvaškem do lasnega naroda. Ker sem bil precej časa zaradi službe zadržan, so to delo opravili drugi. »Pravda« in »Zagrebački list« sta prva poročala, ko je priobčil dr. Gosar znano pismo, da živi v banovini Hrvaški 158.000 Slovencev* brez častnikov, orožnikov in financarjev, ki jih je precejšnje število, lu če prištejemo zraven še vse tiste, ki so rojeni na Hrvaškem in imajo slovensko mater ali slovenskega očeta, pa so dovršili hrvaške šole, bi jih utegnili biti še mnogo več...

Potemtakem bi bilo na Hrvaškem 158 vojnih bataljonov ali tri armade Slovencev, ki ne morejo narodnostno ničesar početi. Stanujejo, razen po mestih, raztreseno. Zato ne morejo ne politično, ne gospodarsko in ne prosvetno nikamor naprej. Žive in se zgublajo v lokalnih sferah, a dolgečas preganjajo s slovenskim petjem v zakajenih prostorih. Javno šepetanje pa gre po zagrebških ulicah, da je treba vse Slovence izgnati iz Hrvaške.

Naj mi bo dovoljeno, da javno povem nekoliko svojih sugestij, s katerimi bi se dalo zdramiti Slovence na Hrvaškem, da bi zraven dela za hrvaško

* Opomba uredništva, število Slovencev, ki žive na Hrvaškem in v Srbiji, ni natančno dognano. Vsak, kdor je doslej navajal število Slovencev v teh krajih, je stvar po svoje prikrojil, kakor mu je pač kazalo. Treba pa bi bilo to število vsaj približno dognati. Treba je slovensko diasporo organizirati povsod, tudi v banovini Hrvaški, če bi tudi ne znesla 158.000 duš, kakor sta trdila »Pravda« in »Zagrebački list«, ampak še polovico ali tretjino tega števila.

vaška večina in srbska manjšina sta se samo sporazumeli, da se hočeta nekoč pozneje sporazumovati. Apetit po oblasti torej raste. Dosedaj so zahtevali oblast samo Jns-arji, da bi palili in žarili po državi. Sedaj se poganja za oblast še novo pečena okalicija večine Hrvatov in manjšine Srbov. Njihovi izgledi pa so enaki ničli. Pač pa je prišel sedaj čas, da sedanja vlada dr. Stojadinovića, ki je imela tolikšne uspehe v zunanji politiki, kmalu po korenitem posvetovanju izzida naše banovine. Naj se v banovinah dekoncentrira in decentralizira vse, kar ni proti ustavi. Vsi bodo s tem samo pridobili, nič pa izgubili. Tu je sedaj področje za zdrav, trezen, pameten in realen sporazum. Iz teh razlogov moramo popolnoma zapustiti našemu voditelju dr. Korošcu. Vlada in slovenski zastopniki v njej bodo storili vse, da se razmere dokončno uredijo v zadovoljnost ljudstva in v okrepitev države. — Med govorom se je večkrat s polnega trga odzval val odobravanja, zlasti ko je govoril dr. Krek o našem kralju, o dr. Korošcu in o samoupravah. — V Ljubljani se vrši ustanovni občni zbor Zveze fantovskih odsekov, v Londonu pa izide v tedniku »Sunday Times« članek z napisom »Dr. Stojadinović — državnik miru«. »Slovenec« ga bo priobčil.

(Dalje prihodnjic.)

narodno stvar storili vsaj malo za srčno slovensko kri... Kdo bi jim to zameril? Če bi teptali hrvaške koristi, bi jim pač, sicer pa nihče!

Treba je torej osnovati politično organizacijo Slovencev v banovini Hrvaški, ki bi sodelovala in podpirala HSS. Na ta način bi dali priliko vsakemu Slovcu na Hrvaškem, da aktivno sodeluje pri političnih akcijah. Ta organizacija bi imela tudi dolžnost, da vzdigne svoje ljudi iz gospodarskega in prosvetnega mrtvila.

Kdo bi moral začeti to akcijo? Največja slovenska kolonija na Hrvaškem! Ta se nahaja v Zagrebu in ima že dve prosvetni društvi, eno žensko človekoljubno društvo in cerkveno občino. Že letošnjo pomlad so se nekateri zagrebški Slovenci oprijeli podobnega posla, pa ni bilo uspeha, ker niso prav začeli.

Nekaterim se bo moja misel zdela predrzna, češ nimamo za to sposobnih ljudi, niti svojega časopisa, a politika banovine Slovenije se še sama ni znašla nasproti Hrvaški, kar bi bila morala storiti že prve dni po sporazumu.

Nič ni škode, če se še ni, pa se bo že še! Slovenska in hrvaška politika morata biti v prihodnosti edini! Oba naroda se morata sporazumeti v boju za svoje pravice, sicer bo njihna politika vodila v prepad oba naroda v bližnji bodočnosti! Bodočnost katoliških Hrvatov in Slovencev je samo v skupnem političnem delovanju in pomoči.

Tudi po uredbi o banovini Hrvaški člen 4., točka 1. imamo Slovenci na Hrvaškem pravico do mandata v Saboru kot narodna manjšina. Mislim, da tukaj gledajo tudi na Slovence kot na narodno manjšino, ne samo na Jude, Srbe in Nemce itd.

Ivan Hrovat:

Ob »Kočevskem zborniku«

(Nadaljevanje.)

V današnji občini Stari log skupaj z vasjo Mala gora se nam pokaže podobna slika. Slovenski priimki, ki jih slovenska okolica nima, so: Melc (= Mulc), Peric, Kozar, Taljan, vsi že omenjeni kot zahodno-slovenski; poleg teh sta še Zamida in Peče (zadnji se nahaja redke tudi v drugih okoliših). Sicer sta zadnja dva danes znana tudi v nekaterih slovenskih vaseh, a sta tja prinesena. Odkod bi bila doma, ne vem. Domači subokrajinski priimki so: Malhar v Mali gori, Skopicar v Šeču ter Strah v Starem logu. Značilen pa je slovenski priimek Miše, v okolici nepoznan, in njegova nemška prestava Mausser.

Iz tega kratkega pregleda priimkov v urbarju l. 1574. vidimo, da veliko večino tedanjih slovenskih priimkov na kočevskem ozemlju tvorijo priimki iz zahodno-slovenskega ozemlja. Izvzeto bi bilo samo ozemlje današnje občine Kočevske Reke, to je ves predel za Stojno, kjer se sicer kaže tudi naselitvena smer od juga navzgor, a priimki, kot se zdi, ne kažejo zahodno-slovenskega porekla. Vprašanje pa je, ali ti priimki izražajo prebivalstvo, ki je bilo na Kočevskem ozemlju kot prvi zastopnik slovenskega rodu.

Zdi se, da se je vse to prebivalstvo zahodno-slovenskega porekla naselilo na kočevskem ozemlju od poljanske doline navzgor.

Poljanska dolina pa je bila menda naseljena okoli l. 1200.; takrat vsaj je dobila toliko prebivalstva, da se je kmalu nato ustanovila župnija. Naseljevanje navzgor se torej ni vršilo mnogo pred doselitvijo Kočevjarjev, Nemcev. Zato je tudi obstalo bolj sporadično in se je zadržalo bolj

ali manj samo ob glavni prometni žili. Za ozemlje kočevske Suhe krajine in Črmošnjic pa se zdi, da je bilo poseljeno prvotno z drugim prebivalstvom, prav tako kot Stara cerkev (vas), v kateri ni nobenega zahodno-slovenskega priimka. Priimki, ki so (l. 1574.) zahodno-slovenski in so v vaseh okoli Stare cerkve, so najbrž kasneje doseljeni kot oni ribniškega porekla, ki so v Stari cerkvi sami, pa naj so potem ti zahodno-slovenski tja prišli deloma še pred nemško kolonizacijo ali morda šele z njo. Vsekakor pa se mi zdi, da so v kočevsko Suho krajino prišli zahodno-slovenski priimki skoraj obenem z nemško kolonizacijo. Prav tako tudi v črmošnjiško dolino. Teh priimkov je namreč zelo malo, kolonizacija od juga navzgor je bila še mlada, kljub temu pa je očitno, da je to ozemlje moralo biti močnejše slovensko naseljeno, ker ima skoraj sama slovenska imena vasi. Zdi se torej, da je res moralo biti opuščavljeno po kaki kužni bolezni. Tudi stalni prepri med mehovski graščino in kočevskim gospodstvom, kot tudi prepri med Višnjegorci in zadnjim bi kazali na to, da ste te ozemlji nekoč pripadali sosednjim slovenskim gospodstvom.

Vsekakor pa bo treba preiskati vprašanje poselitve vseh slovenskih pokrajin okrog sedanjega narodnomešanega ozemlja, preden bo mogoče postaviti povsem trdne dokaze o tem, da je bil slovenski kmet tisti, ki je trebil kočevske pokrajine in jih spreminjal v kulturno zemljo. Pregledi po priimkih in vaških imenih dokazujejo to resnico samo v grobih obrisih, pa vendar že kažejo, da je nemški doseljenik samo nadaljeval, pa še morda ne povsod, delo, ki ga je pričel Slovenec. Razlika je tudi ta, da je prvotni slovenski naseljenik to storil z ljubeznijo do zemlje, na katero je bil navezan, nemški doseljenik pa je to storil pod pritiskom svojega zemljiškega gospoda, ki ga je na to zemljo prisilno prignal. Zato pa je nemški do-

selnik tudi pustil zemljo v puščo takoj, ko je prišla odveza in je nehal valptov bič.

K vprašanju poselitve rogovskih vasi bi bil mnenja, da so tu morda prav tako že bivali Slovenci, preden so tja prišli Nemci, a so zaradi kuge izumrli ali pa so bila to prvotna slovenska ledinska imena. Ribniku so dali vsekakor ime slovenski ali hrvaški uslužbenec Blagajev. Mogoče pa je, da je ta imena dalo še samo tedanje prebivalstvo. Zakaj znano je, da je bila dolina Črmošnjic še skoraj do najnovejšega časa, do uradnega avstrijskega ponemčevanja, dvojezična. V Brezovici, današnjem uradnem Brezju, so pred sto leti menda še splošno slovensko govorili. To je kljub doselitvi nemško govorečega prebivalstva popolnoma razumljivo, če vidim prometne zveze doline, ki je nujno navezana na obe strani na slovensko ozemlje in so bile najbrž žene večinoma doma iz sosednjih slovenskih vasi, kot je to še danes na Smuki.

Če naj preidem na vprašanje, odkod je prišlo prebivalstvo nemškega porekla, se mi zdi najboljše, da se ozremo najprej na najmlajše mešane vasi v dragarski dolini. Zato namreč, ker je za te nedvomno ugotovljeno, da so se obselile od juga navzgor. Iz tega vidimo, da se nemška kolonizacija nikakor ni vršila samo od severa, ampak da je pritiskala na ozemlje od več strani. Tudi v osilniški okolici, zlasti v Belici, vidimo nekaj priimkov, ki pričajo, da je šel tu naseljitveni tok, ki je bil deloma pomešan tudi z nemško krvjo. Kdaj je šel ta naseljitveni tok, bi pokazala deloma poljanska dolina, v kateri imamo prav tako nekaj nemških priimkov, kot tudi nemško krajevno ime Švajnberg poleg Sinjega vrha. Zelo bi se mi zdelo, da so že tisti zahodno-slovenski priimki, ki jih vidimo na Kočevskem, prišli deloma pomešani z nemškimi na Kočevsko.

(Dalje.)

Velika zanikrnost in narodna nesposobnost bi bila, če bi 158.000 ljudi ne dobilo v hrvaškem saboru niti enega mandata ali predstavnika!

Seveda bodo zaradi teh mojih vrst vstali spet neverni Tomaži. Že neki dopisnik brez priimka in imena je v »Sloveniji« od 2. junija 1959 izjavil, da s Slovenci na Hrvaškem ni mogoče ničesar začeti tako dolgo, dokler se ne sprijazni slovenska politika s hrvaško! Res! Vendar lahko dajo Slovenci na Hrvaškem samji za to povod, in obe politiki se bosta našli po 20 letih hitro na enem terenu, ker sta obe ofenzivni. To mora biti politični imperativ sine qua non, sicer bomo doživeli še žalostne dni!

Tudi ata »Narod« bo gotovo dal moder svet, kakor ga je dal zadnjič 19. maja 1959, ko je ugotovil, da samo brihtina glava more najti nekakšen spor med Slovenci in Hrvati, za katerega živ krsi ne ve, da bi bil kdaj obstajal. »Narod«, ki je branil 20 let samo državno politiko in »jugoslo-

venski narod«, ki so ga iznašli jugoslovenski hegemonisti, naj v bodoče brani jugoslovansko državnost slovenskega naroda, pa bo takoj razumel, kje je slovensko-hrvaški spor!

Upam, da bo povedal svoje mnenje tudi vodilni slovenski dnevnik, ker ga gotovo zanima slovensko vprašanje na Hrvaškem! Do sedaj je prinašal samo vesti o slovenskih igrah in izletih nekoga slovenskega društva iz Zagreba, sicer ga ni zanimala usoda 158.000 rojakov med Hrvati! Dolžnost zavednih Slovencev na Hrvaškem je torej, da zdramijo rojake iz Matjaževga spanja!

SLS in HSS sta se od 28. junija 1921, ko je bila sprejeta vidovdanska ustava, borili zoper njo, vsaka na svoj način. V tej dolgi borbi sta zmagali. Sedaj je potrebno, da uredita svoji banovini tako, da si bosta v bodočnosti lahko pogledali v oči brez strahu, da bi se še kedaj mogli zaradi malosti raziti. Dvajset let sem upal in se bal, — slovo sem upu, strahu dal...

Opazovalec

Hrvaška narodna himna

Prijatelj z Vinagore v Hrvaškem Zagorju mi je poslal »preinačenu himnu«, kakor jo je njemu doposlal hrvaški rodoljub iz Dubrovnika, ki mu zraven piše: »Bio sam po Hrv. Zagorju. I u Klanjcu in na Cesargradu... Lijepa je naša hrvatska domovina...! Posjetih grob slavnog Mihanovića. Njegovu velepijesan treba je ovaku ispravljeno pjevati«:

Lijepa naša domovino,
Oj hrvatska zemljo mila,
Stare slave djedovino,
Da bi vazda časna bila!

Mila si nam kud si ravna,
Mila kud si krš, planina,
Ti hrvatskim morem slavna,
Mila si nam ti jedina!

Teci Dravo, Savo teci,
Šumna Bosno vale gubi,
Sinje more svijetu reci:
Da Hrvatsku Hrvat ljubi!

Dok mu njive sunce grije,
Dok mu hrašćem bura vije,
Dok mu mrtve groblje krije,
Dok mu živo srce bije!

Treba je vedeti, da je dubrovniški rodoljub to hrvaško himno na označeni način prein角度il še lani, torej pred letošnjim sporazumom, čigar sad je sedaj banovina Hrvaška. Hrvaški časniki so že svoje dni več pisali o tej prein角度eni svoji narodni himni. Kako so z njo zadovoljni, to je njih zadeva, namreč to, če naj se dovoli, da se udomačene slavne himne s časom spreminjajo... Nas zanima le razpoloženje in navdušenje, ki ga je zadnji čas zbudilo v hrvaškem ljudstvu tako resnično povišanje hrvaške misli v besedi, pa še bolj v dejanju. Danes, ko mnogo narodov pada v sužnost in odvisnost, pa je Hrvaška dobila svojo pravdo. Z veseljem in ponosom si danes Hrvat ponavlja svojo ljudsko prislovico: »Svoja kućica — Svoja slobodica!« Kakor je Bog zasadil v naravo posameznega človeka, da hoče biti gospodar na svoji posesti, tako je dal to težnjo tudi vsakemu narodu, da hoče biti gospodar na svoji zemlji. Vsaka družina mora imeti toliko za sebe, kolikor je potrebno, da se pošteno ohrani. Narod pa je velika družina in treba je, da ima vse to, kar gre narodu.

Hrvatje so majhna družina in majhen narod. Toda pravice se ne merijo po številu posameznega naroda, marveč po volji božji, ki hoče imeti posamezne narode. Gre torej za naravne pravice, ki morajo biti zagotovljene slehernemu narodu. Vsaka državna skupnost, ki obsega v sebi skupino nezadovoljnih narodov, nosi v sebi kal razpada. Zadovoljni hrvaški narod je novo poroštvo močne Jugoslavije. Tako misli danes Hrvat in pravi: Mi priznavamo tudi drugim, tudi Slovincem, njih naravna prava. Nikomur nečemo kratiti njegovih pravic. Kakor doslej, rečemo tudi poslej: »Tuje spoštuj, a s svojim se ponašaj!«

Preteklo je več let, prestanih je mnogo borb in velikih žrtev, preden je bilo Hrvatom priznано, da niso samo narod po imenu, marveč da so tudi narod s svojim pravom, s svojim gospostvom, s svojim domom, s svojo glavo. To so Hrvatje vsak čas tudi drugim priznavali, zdaj pa so drugi to priznali Hrvatom. »Eto — sporazuma!« pravijo sedaj Hrvatje. Dolgo so čakali, dolgo so upali, dolgo so delali in se borili po starem navodilu: »Strpljen — spašen.« Prislovica velja za posameznike in za narode. Velja tudi za države. Hrvatje so sedaj v resnici srečni, da se jim je spolnilo, kar se je govorilo: »Strpljen — spašen.« Velik uspeh, velika spolnitev, veliko delo! Pravica je zmagala krivico. Ideja je premagala silo. Pamet je prekosila neumnost. Sloga je zlomila neslogo. Zmagalo je narodovo naravno pravo.

Sedaj pa naj k tej zmagi da Bog svobodni Hrvaški še mnogo dobre volje in prave modrosti, da bodo mogli Hrvatje prav in lepo urediti svoj

dom in svoj vrt, svoj dvor in svojo njivo. Bog bodi z njimi kakor v dnevih radosti, tako tudi v dnevih težavnosti. Le tako jih ne bo nič prevzelo v radosti, pa tudi nič potrla v žalosti: ostali bodo narod pravice in poštenja, narod dela in miru, narod, ki z božjim mirom osrečuje sebe in druge narode.

Naj končam! Sestavek o »Hrvaški narodni himni zaključuješ, pravite, in o Sloveniji nimaš nobene besede? Kaj me res niste razumeli, da sem ves čas tihoma mislil nanjo in govoril zanjo! Kar je v tričlenski družini dosegel prvi in drugi brat, mora doseči tudi tretji brat, da bo v hiši mir in edinost.

L. T.

Razmišljanje o potrebi svobode

Dr. Dinko Puc je napisal za svojo »Slovensko besedo« uvodnik. Te vrste zaslužijo, da jih bere nekaj več ljudi:

Sele s sporazumom med Srbi in Hrvati je nastala možnost, da si svojo ožjo domovino uredimo tako, kot nam je drago. Mi, ki smo bili od vsega začetka zagovorniki sporazuma in ki smo tudi sedaj sklenjeni sporazum pozdravili, smo bili sicer v začetku mišljenja, da bi trebalo morda s prenosom kompetence na slovensko banovino nekoliko počakati, da bi videli, kako se bo organizacija banovine Hrvaške obnesla v praksi, zlasti v finančnem pogledu, ker bi mogli nabrane izkušnje pozneje s pridom uporabiti pri organizaciji domače uprave. Toda danes, ko je odločeno, da se ta prenos kompetence izvrši takoj tudi na Slovenijo, sprejemamo to odločitev na znanje s konstatacijo, da bo s tem uresničen stoletni naš sen o Zedinjeni Sloveniji.

Pomembna je v tem odstavku najprej Pucova trditev, da je bil od vsega začetka zagovornik sporazuma. Sicer smo pa videli, kako je ta sporazum »zagovoril« ob petomajskih volitvah: tako, da en pogodbenik, namreč dr. Maček, sploh ni imel besede, da so bili shodi za njegov volilni seznam prepovedani in razganjani. Očitno je torej njegovo pojmovanje sporazuma podobno Banjaninovemu, po katerem je sporazum isto kakor pokorščina.

Toda to le za uvod drugi, posebno izvirni Pucovi misli.

Puc je namreč »v začetku« mislil, da bi bilo potreba s »prenosom kompetence« na slovensko banovino počakati, da bi videli, kako se bo samostojnost obnesla Hrvaški. To se pravi, svoboda se nam ponuja, a bodimo za božjo voljo previdni. Svoboda bi se nam morebiti ne obnesla. Medtem bi pa nabirali po svetu skušnje, kako se obnaša svoboda drugod po svetu.

Zdi se nam, da je težko kedaj kdo na svetu bolj nazorno podal svojo preračunljivo podložniško miselnost, kakor dr. Puc. Nikar ne sprejeti stvari, ki smo se zanjo bojevali dolga leta, ki jo imajo povsod na svetu za poglavitno podstavo narodne samobitnosti. Premišljujmo, če ne bi bila morebiti slaba za nas stvar, ki je bila za vse druge narode na svetu še vselej dobra! In kaj bi z vsemi razlogi in dokazi, s kateri smo sami dolga leta dokazovali njeno nujnost za nas! Dr. Puc je bil za to, da čakamo!

Prav tako izviren je Pucov sprejem odločitve, da se »prenos kompetence izvrši takoj tudi na Slovenijo«. Sicer vsaj mi o **takojšnjem** prenosu »kompetence« nič ne vemo in tudi o njihnem obsegu nam ni še prav nič znanega. A mikavno je, kako je pravkar še premišljujoči dr. Puc hitro nehal premišljevat in sprejel prenešene kompetence, ki še niso prenešene, pa vso godljivo razglasil za stoletni sen o zedinjeni Sloveniji, ki se bo uresničil, ki bi se pa prav za prav ne smel in ne mogel uresničiti, če bi morali še do kdove kdaj premišljevat, če se bo svoboda obnesla. Kajti čakanje v takem premišljevanju bi trajalo do sv. Nikolji spriči dejstva, da ni mogoče iz samostojnosti drugega naroda sklepati, kako se bo »splačala« ta samostojnost pri lastnem. Samostojnost, svoboda, to je stvar, ki ne prenaša knjigovodstva, ki jo ima in mora imeti

vsak v svojem srcu. Kdor jo ima, ta je zanjo zrel, kdor je pa nima, ta jo sploh ne razume. Zato naj pa tudi ne govori o njej.

Mnogo je takih ljudi med nami, ki delajo knjigovodske račune ob naši svobodi, prav mnogo jih je, in vse te lahko po pravici prištevamo med največje naše škodljivce. In če naš narod ne bo obračunal z njimi, kmalu in korenito, se mu utegne zgoditi, da ne bo dobil samostojnosti, ki mu je bila že ponudena.

Kajti zamujene zgodovinske priložnosti se vračajo le poredkem.

Sporazum je po jugoslovensko diktat

15. t. m. je zborovala v Sarajevu JNS. Tam je govoril tudi Jovo Banjanin, in govoril je seveda zoper sporazum. To se pravi, kakor vsak jugosloven, je bil seveda tudi Banjanin za sporazum, vendar pa ne za takega, kakor sta ga sklenila Maček in Cvetković. On je namreč za tak sporazum, kakor bi ga hoteli jugoslovenci, ki bi se sporazumeli med seboj, potem pa Hrvatom naložili, naj se sporazumejo tako, kakor to jugoslovenci žé-ijo. Da pa diktat ni sporazum, da torej sporazuma ne more biti brez pristanka obeh strank, to pravega jugoslovena, kakor je Banjanin, še malo ne moti. Kdo bi se prekljal za logiko in za voljo ljudstva, kadar gre za najsvetlejšo in najsvetejšo svetinje nacionalstva, namreč za blagajno. Kajti da gre prav za prav edino za to, nam je tudi Banjanin povedal, ko je nastopil zoper finančno samostojnost Hrvaške. V tem pogledu moramo Banjaninu priznati, da je bistvo jugoslovenstva pravilno doumel. Ono more samo bohoteti na gnoju finančnega centralizma, ki mu je pogoj in podstava stvarno izkoriščanje Slovencev in Hrvatov in s tem kot neizogibni nasledek izpodrezovanje življenjskih korenin slovenskega in hrvaškega naroda.

Toda naj vzamejo na znanje Banjanin in vsi jugoslovenci z njim: Slovenci in Hrvatje se ne bodo dali več izkoriščati od zlaganega jugoslovenarstva, sili smo njegove korupcije in neenakopravnosti, njegovega izkoriščanja in zapostavljanja.

Da pa jugosloven Banjanin oznamenjuje kot osrednjo točko JNS boj zoper našo finančno samoupravo in zoper sporazum, ki je sporazum, in da hoče namesto njega sporazum, ki ni sporazum, marveč diktat, to dokazuje najbolj miselno revščino te ob sklenitvi sporazuma brezsilne stranke.

Slovenske občine še zmeraj pri Hrvaški

»Kočevski Slovenec« zahteva, naj se občini Draga in Osilnica, ki sta bili zmeraj slovenski, takoj vrnete Sloveniji. K savski banovini sta bili namreč svoje dni pridruženi, seveda proti volji občanov, ko so jugoslovenci dodeljevali slovenske kraje savski, hrvaške pa dravski banovini, da tako tem bolj zabrišejo narodne meje in slovenstvo »tihu in postopno likvidirajo«. Da so s to dodelitvijo prav po nepotrebnem oslabili kočevske Slovence, to teh nacionalcev seveda ni brigalo. Medtem pa je bil hrvaški čabarski okraj, ki je bil takrat pridružen dravski banovini, že davno vrnjen Hrvaški, slovenski občini pa ne Sloveniji.

Zahteva »Kočevskega Slovenca« je seveda pravilna in pravilna, in pričakujemo, da se vrnitev slovenskih občin kar najprej izvrši. Toda pri vsem tem se mora človek nehote spet kedaj vprašati, kako je mogoče, da so Hrvatje mogli doseči vrnitev svojega čabarskega okraja še v časih, ko so bili v opoziciji in po zatrtjevanju »spretnih« in »praktičnih« slovenskih vodilcev brez vpliva in moči.

Zbiranje starega železa

Zaradi vojne je pridobivanje surovin za kovinsko industrijo zelo otežavljeno. Zlasti velja to za železo, ki ga v vojni seveda največ potrebujejo in porabijo. Pri železarski industriji pa ima važno vlogo tudi staro železo. Tudi izvoz starega železa so vse vojskujoče se države prepovedale. Zaradi pomanjkanja surovin napovedujejo pri nas podražitev železnih in jeklenih izdelkov za kakih 25 odstotkov.

Če kje, pri nas gre gotovo zelo veliko starega železa v nič. Kajti da bi se zbiranje takega železa smotrno pripravilo in uredilo, kakor v drugih državah, na to menda pri nas še nihče ni mislil. Stiska pa nas bo prisilila, da začnemo tudi v tem pogledu misliti in delati, in čim prej to storimo, tem bolje bo za nas.

Prav skušnjava zbiranjem starega železa pa nas uči, da v tem pogledu zgolj kupčijsko stališče še daleč ne more zaseči vseh zalog. Koliko je posameznikov, pri katerih se prša in rjave po kotih majhne količine kovin, ki jih ni toliko, da bi se splačalo zanje iskati kupcev ali jih celo nositi na trg, ki njih lastniku tudi čas in služba kaj takega ne dopuščata! Če bi se pa posrečilo zbrati vse te majhne količine, ki pri posameznikih konec jemljejo, bi se zdajci pokazalo, da gre za velikanske množine, ki propadajo v škodo na-

rodne gospodarstva. K temu prihajajo še velike množine kovin, ki jemljejo konec po smetiščih ali sploh vsepovsod, kakor konzervne škatle, žica in podobno. Opozorili bi samo, koliko žice in drugega železja gre v nič na mejah blizu nekdanje vojne črte.

Vse te stare, nerabljene in neuporabljive kovine bi se pa dale zaseči, če bi se njih zbiranje postavilo na človekoljubno podstavo. Marsikdo, ki bi že zaradi neznatne količine nikoli ne iskal kupca, bo rad pogledal po ropotarnici pa dobljeno vrgel mimogrede v kako nabirališče, če bo slišal, da gre za pomoč recimo brezposelnim, ali zanemarjeni mladini, ali lačnim otrokom. In razne organizacije, kakor skavtska, bi prav tako mogle z zbiranjem in nabiranjem mnogo storiti.

Seveda — brez propagande ne gre nobena stvar in brez smiselne in načrtne organizacije prav tako ne. Tu bi morale zlasti naše občine prijeti za delo in organizirati zbiranje na določenem kraju. Zbiranje bi se seveda moralo vršiti prostovoljno. Morebiti bi pomagala pri stvari tudi razna človekoljubna ženska društva.

Prazne marnje

Zadnje čase so začeli tudi Srbi razmišljati o tem, da bo treba urediti srbsko — ali srbske? — banovine. Eden od strokovnjakov za novo ureditev države dr. Mihajlo Ilić zahteva, da tisto, kar so Hrvatje že dobili, in kar Slovenci še bodo dobili, »dobe« tudi Srbi.

Ta zahteva se nam zdi precej nesrečno oblikovana. Kajti narediti bi utegnili vtisk, kakor da se je Srbom treba šele boriti za pravico in enakopravnost v tej državi, ki da jo morajo, kakor Slovenci in Hrvatje, tudi »dobiti«. Vsi pa vemo, da o kakih neenakopravnosti Srbom nasproti Hrvatom in Slovencem ne more biti besede. Nikoli in nikjer niso kratili ne Slovenci ne Hrvati Srbom kakih pravic in jih tudi niso, ker niso imeli nikoli oblasti v rokah.

Veliki in pomembni nasledek hrvaške zmage v naši notranji politiki pa je ta, da bodo poslej imeli Hrvatje, in upamo, da v kratkem tudi mi, popolno enakopravnost, to se pravi, da bodo poslej Hrvatje in Slovenci v svojih stvareh odločali sami; da bo njihni denar ostajal doma, da bodo mogli kedaj misliti na to, da store kaj v korist svojega gospodarstva, ne pa da bi se še zmeraj zaradi različne mere pri javnih dajatvah morala naša industrija seliti na jug. Upamo pa, da Ilić ne misli, da bi imeli Srbi do takih nasledkov hegemonizma kakšno pravico. Zato je njegova zahteva, da dobe Srbi isto, kar so Hrvatje že dobili in kar Slovenci še utegnemo dobiti, udarec v vodo. Kajti Srbi imajo vse to že davno, in še marsikaj povrh.

Za demokracijo

V »Delavski politiki« beremo:

Prišli so novi preroki, ki so začeli trditi, da je demokracija nesmisel in škodljiva, da svoboda tiska in govora le razburja duhove in ovira gospodarski napredek, ki se le pod avtoritativnimi diktatorskimi režimi lahko lepo razvija; trdili so, da so izvoljena zastopstva navadne »kvačbude«, ki se le pripravajo in

ničesar pozitivnega ne sklenejo. Zato so si ti krivi preroki izmislili novo »demokracijo«, demokracijo avtoritete, močne roke, diktature, ki je po njihovem prava in čista demokracija, postavljena od zgoraj. Ti ljudje so hoteli diskreditirati demokracijo, a diskreditirali so sami sebe. — Če je kje demokracija odpravljala, ni odpravljala zaradi demokracije, temveč zato, ker so jo izvajali taki demokrati. Demokracija kot pojem, kot sestav je in bo še dolgo ostala najidealnejša oblika družabnega reda, le ljudje, ki bodo z njo upravljali, se morajo poboljšati. Tako pa vidimo danes, da je demokracija nekaterikom le sredstvo, da se po njej povzpnejo do oblasti, ko pa so kedaj na vrhu, se jim pa zazdi nevarna, ker bi po njej mogli spet zleteti s svojega položaja, ki bi ga hoteli izkoristiti v svoje sebične namene. In tedaj začno govoriti proti demokraciji in jo skušajo zadržati. Odpravijo svobodo tiska, ki bi mogel razkriti njihove mahinacije in povedati, koliko milijonov so si že nagrabili; odpravijo svobodo govora in zborovanja, da bi ljudstvo ne moglo protestirati; odpravijo tajne volitve, da bi si zagotovili izvolitev samo svojih pripadnikov, razpustijo in prepevoje vse nasprotne stranke in si ustanovijo svojo, edino priznano, katere ude si nastavijo potem v vse svoje urade in javne ustanove, in samo ti so deležni potem raznih ugodnosti. Za vse ostale pa velja: delaj, plačaj in molči, če pa ne pariraš, pa prideš za zamrežena okna. In to, pravijo potem, je prava, izboljšana demokracija, demokracija osebnosti, močne roke. Da, to je »demokracija« takih »demokratov«. Z demokracijo kot idealom, ki so se zanj narodi borili že sto in stoletja, pa nima tako početje ničesar skupnega. Takih »demokratov«, ki čvekajo o »laži-demokracijah« severnih in zahodno evropskih držav, tudi pri nas ne manjka.

Grof Artur de Gobineau

iznajditelj idej »imperializma«, »rasizma« in »življenjskega prostora«.

Med leti 1853. in 1855. je objavil francoski aristokrat in diplomat grof de Gobineau esej o neenakosti človeških plemen in ga posvetil Njegovemu Veličanstvu Juriju V., kralju hanoveranskemu, enemu izmed redkih čistih Arijev.

V tem sestavku je razvil ideje, da je neenakost ljudi in plemen naravni zakon, v nasprotju z načeli revolucije so višja bitja, nadljudje, in tudi višji narodi, nadnarodi. Ves razvoj narodov je samo razvoj ras. Med vsemi plemeni je najvišje belo plemo; med belimi plemeni pa so arijski narodi, potomci elite Frankov in Germanov, višji kakor čisti Semiti, in ti imajo monopol za moč, lepoto, inteligenco, le njim je prihranjena pravica za nadvlado nad svetom.

Njegov imperializem se opira na Boga, ker je po njegovi volji izbrano plemo, ki naj prerodi svet, dalje se opira na znanost, ker tudi po naravnem zakonu zmogljivi nadvlada slabjšega (Darwinov nauk), dalje na dejstva: etnografijo, nadprodukcijo in na preveliko razmnoževanje narodov.

Njegov nauk doma ni našel priznanja, našel pa je priznanje pri Nemcih, in sicer je bil prvi, ki je začel veličati ta novi nauk, nemški skladatelj Richard Wagner. Polagoma pa so Nemci sprejeli novi nauk kot nekako mesijanstvo.

ko se boste prestrašili. Porabil sem vas le za model za svoj nastop...«

Po kratkem razgovoru s prijateljem, ki se je z njim hitro pobotal, meni: »Saj dovolite, da prisedem.« Tedaj opazi, kaj berem. »Vidim, da berete Lenardovo pismo,« reče. »Ja, mhm, kaj vas zanimajo njegove čenče? Čudim se, saj je mož drugače še precej brihten; ampak kar kvazi tukajle, so same čenče. Za počt, kar klobasari!«

Mož se je razvnel. »Pri poljski šlahiti išče slovanskega rodoljuba — krave se morajo smejati,« je nadaljeval. »Poljski knezi pa grofje in baroni ali kako se že imenuje vsa tista drhal, kar pogledje jo, kako se obnaša na Dunaju! Najtrdnjša opora reakcije so, izdajalci slovanske skupnosti, slabši od Vsenemcev. Vlada jih zato bogato nagrajuje z najvažnejšimi ministrskimi sedeži in koncesijami doma.«

Ne bom trdil, da je, govoreč o socialnih razmerah na Gališkem, dejal, da je bil nekaj časa sam tam in da govori iz lastne izkušnje; zveni pa mi v ušesih nekaj takega. Dejal je: »Če hoče Lenard zvedeti resnico, naj gre med ljudstvo, na kmete, med delavce. Videl bo beračijo, kakršne ni nikjer drugod na zemlji! Bajte slabše od zamorskih v Srednji Afriki, raztrganost, umazanost, ušivost. Tam velja: Cesar je daleč, Bog visoko, nad obema žandar, čez vse grof.«

»Če mu je na kmete predaleč, naj stopi na krakovsko vseučilišče; tam zve lahko še več, kakor bi mogel videti sam, če ne zna gledati. V parlamentu je videti, kakor da je vsa Galicija poljska, zastopajo jo skoraj izključno samo poljski aristokratje. Dejansko so Poljaki v velikanski manjšini. Volilni red za Galicijo je zveržen, da ukrajinski narod, ki je v večini, še do besede ne pride. Kjer ne gre drugače, pomagata puška in bajonet. Uradi, šola, sploh vsa oblast je v ro-

Mali zapiski

Spletke proti slovenski banovini

V časopisih so se pojavili zadnje dni hudi protesti proti JNS in opoziciji, zaradi spletke proti slovenski banovini. Mi mislimo, da je zadeva slovenske banovine v močnih rokah, da ji ne more škodovati vsaka spletkar.

Dr. Krek za dr. Korošca.

Minister dr. Krek je imel zadnje nedeljo v Leskovcu pri Krškem shod. Na njem je tudi dejal, kakor posnemamo po »Slovenca«, da »moramo sklenitev sporazuma, ki sta ga tako srečno zaključila predsednik g. Cvetković in g. dr. Maček, šteti v veliki meri za uspeh modre politike dr. A. Korošca.«

Seznam državne tiskarne.

Državna tiskarna v Belgradu je te dni izdala seznam svojih knjig. Seznam obsega 39 tirani. Sestavljen je v srbsčini, kar je razumljivo, ker so vse knjige, ki jih je ta državni zavod izdal, srbske.

Sorodnost totalitarizmov.

Nemški emigrantovski list »Der deutsche Weg« piše:

Kdor dela med obema svetovnjima nazoroma (namreč nacizmom in boljševizmom, ured.) prevelike razloček, ta še ni prav doumel njihnega bistva.

Besarabija in Podkarpatska Rusija

O besarabskem in karpatsko-ruskem vprašanju piše švicarski tednik »Die Weltwoche«:

Romunija ima razen v Dobrudži še v Besarabiji močno slovansko manjšino, s katero dela tako dobro in tako slabo, kakor delajo po navadi na Balkanu s svojimi manjšinami, in ki se zategadelj stalno ogleduje za svojim ruskim odrešenikom. In tudi Madžari so dobili s 700.000 Ukrajinci, ki so jim jih dali v Monakovem hkratu s karpatsko-rusko deželico, zelo dvomljivo darilo, ki utegne postati zanje prej nesreča kakor blagoslov.

Amerika in vojna

»Amerikanski Slovenec« podaja takole nastroj in stališče Amerike nasproti vojni:

Angleži so vojno v Evropi pričakovali. Le tako hitro je niso pričakovali. Protinemško fronto so začeli delati že letos spomladi. Ne pozabimo, da je anglosaški svet duhovno bolj povezan kakor kateri koli drugi sorodni svet. Obiski angleškega kralja v Kanadi in Združenih državah niso nič drugega kakor le predenje anglosaške zveze po svetu. To, da vpijemo v Ameriki, da nas vojna ne sme zanimati in da se moramo držati proč od vsake vojne, je samo zunanje vpitje. V srcih in v krvi je anglosaški svet že povezan. In ne pozabimo, da anglosaška miselnost v Združenih državah močno prevladuje. Gre le še za to, da se javnost na to pripravi, kar pa ne bo težko. Propaganda tiska in radia bo to izvršila. Sami ne bomo vedeli, kedaj bomo sredi vrtinca, ki je zajel Evropo.

So pa Združene države tudi zaradi lastne varnosti in lastnega obstanka dolžne pomagati zaveznikom proti Hitlerju. Tisti, ki vpijejo, da nas Hitler ne sme nič brigati, se hudo motijo. Združenim državam ne more biti, niti ne sme biti vseeno, če zmaga Hitler ali pa demokratične države v Evropi.

kah Poljakov, to se pravi: poljskih veljakov. Galicija je prava avstrijska Armenija.«

»Da, na krakovsko vseučilišče bi moral iti, dijaki bi mu že povedali, kako je. Ukrajinski seveda. Berlin in Dunaj sta ukradla Ukrajincem še ime — krstila sta jih za Rutence, kakor da jim sosedje onkraj meje niso krvni bratje. Izdajalska politika poljske šlahite je naredila Ukrajince za tužce na lastni zemlji. Na vseučilišču jih mečejo vsak dan ven. Gališke razmere so kulturna sramota za vsa državo in za slovanstvo še posebej. Ne pravijo zastonj: Polnische Wirtschaft.«

»Kadar dobi takle grof obvestilo o obisku kakega slovanskega romarja, si misli: Spet lačenberger. Pismo dá vratarju: Na, preberi. Če pride, bodi ti namesto mene grof. Nazri ga in napoji, da bo pomnil. — Možic pride, zagleda moža pozlačenega, pa misli, da ima pred seboj poljskega grofa. Že klecne, komaj se še upa pogledati mu v obraz. Vratar ga odvede v ložo, posadi v naslonjač, debel in globok, da gleda komaj nos iz njega. — Nato se začne. Služničad prihaja in odhaja, livrirani lakaji, sobarice, hlapci, kravje dekle. Gost je blažen, toliko zlatih port še ni bil videl v svojem življenju, pred očmi se mu dela črno. — Na zdravje, gospod! dvigne grof kozarec. Vi ste tam od Črnega morja, ne? — A tako, od Jadranskega; o Benetkah sem že nekaj slišal. Potem je pa vaš materni jezik nemški?... Ne? Jaz sem pa mislil, da so tam sami Nemci... Nemško pa znate, ne?... Se mi je zdelo... Ali ne bi izvolili govoriti raje po nemško?... Nazadnje se vratar naveliča. Pozvoni in veli lakaju v domačem narečju, da ga gost ne razume: »Vrag si ga vedi, odkod je ta žaba. Tam pijejo menda hudičevo olje, da se ga ne prime. Prinesi sodček spirita...« (Dalje prihodnjic.)

Urednik in izdajatelj: Vitko K. Musek, Ljubljana.

Janez Kočmur:

Brez naslova

(Nadaljevanje.)

Naslednje zgodbe ne bi objavil brez priče. Bilo mi je že žal zanjo. Pa me obišče pred meseci prijatelj, ki je bil tedaj zraven. »Ali se še spominjaš tistega z Verovškom?« me vpraša. »Kakor da je bilo včeraj,« odgovorim. Pomenila sva se, jaz pa sem sklenil, da zgodbico napišem. — Dobro je imeti priče za vsako stvar. Pri sodišču pa za vsako pričo še dve priči za rezervo, posebno kadar gre za denar ali za političnega nasprotnika. Kajti lahko se zgodi, da na mah najboljši prijatelj izgubi spomin. Prijateljčki ti dokažejo na najlepši način, da si ponarejalec ti in ne pravi storilec.

Bilo je v času, ko je »Slovenec« objavljaval dolga pisma dr. Leopolda Lenarda o njegovem potovanju po Galiciji. V njih je na dolgo in široko opisoval svoje obiske pri poljskih grofih, prizadevajoč se, da jih prikaže kot velike slovanske rodoljube. Glavni njegov namen je bil, seznaniti Poljake s Slovenci in prinesiti svoj del k medsebojnemu zblizanju.

Sedim v kavarni »Prešeren« s prijateljem Jožetom Erbežnikom, beroč eno tistih Pisem. Poletni večer, v kavarni razen naju nobenega gosta. Vstopi Verovšek. Ko me zagleda, se počasi približa. Ustavi se pred prijateljem, sedečim zraven mene, ga ostro pogleda in zagrmí: »Ali ste vi morda kakšen lajtnant?!« Oba ostrmiva, prijatelj malo da ni padel vznak. Odreventel stekleni v Verovška, pripravljen še na zaušnico. Ta se pa nasmehne, ga potrepnja po rami in dé prijazno: »Nič hudega, mladi gospod! Oprostite, če sem vas prestrašil. Vem, da niste lajtnant; to sem rekel kar tako. Veste, hotel sem le, da vidim, ka-